

İleri Ergenlik Yıllarında İnternette Kimlik Denemeleri *

Esra Ceyhan ¹

Öz

Bu araştırmada, üniversite öğrencilerinin internette kimlik denemelerinin doğasını betimlemek amaçlanmıştır. Araştırmaya, Anadolu Üniversitesi'nin hazırlık sınıflarına kayıtlı 230 öğrenci katılmıştır. Veriler, Kimlik Duygusu Ölçeği, İnternette Kimlik Denemeleri ve Bilgi Anketi aracılığı ile toplanmıştır. Analizler lojistik regresyon analizi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, öğrencilerin %53,5'inin internette kimlik denemeleri yaptıkları bulunmuştur. Bu öğrencilerin; daha zeki (%56,9), daha az utangaç (%56,1), hayali (%40,7), daha güzel (%35) biri gibi davrandığı belirlenmiştir. Öğrencilerin kimlik denemelerinin temel nedeni incelendiğinde ise sırasıyla daha kolay konuşabilmek (%74), insanları daha kolaylıkla tanımak (%64,2) ve daha çok şey söyleyebilmek (%62,6) için başkası gibi davrandığını belirtmişlerdir. Ayrıca, lojistik regresyon analizi sonuçları kimlik duygusu ve cinsiyetin internette kimlik denemeleri yapma ile ilişkili olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler

İnternet
Kimlik
Kimlik denemeleri
İleri ergenlik

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 24.05.2011

Kabul Tarihi: 05.05.2014

Elektronik Yayın Tarihi: 06.08.2014

DOI: 10.15390/EB.2014.1366

Giriş

Kimlik gelişimi, ergenlik dönemi (12-21 yaş) içerisinde gerçekleşmekte ve özellikle üniversite yıllarına denk gelen geç ergenlik (18-21 yaş) döneminde tamamlanmaktadır (Erikson, 1968). Bu nedenle ergen gelişiminde kimliklerini araştırma ve deneme temel bir özelliktir (Larrain, Zegers & Trapp, 2007). Kimliklerini araştırma ve deneme sürecinde bilgisayar ve internet, ergenlere kimlik duygusu oluşturmak için önemli fırsatlar sunmakta ve ergenlerin kimlik oluşumunda kullandığı çok sayıda farklı materyallerin önemli parçalarını oluşturmaktadır. Ergenler bilgisayar programlarını kimliklerini açıklamak için bir tuval olarak (Turkle, 2005) interneti ise çeşitli kimlikleri denemeleri için önemli bir sosyal laboratuvar olarak kullanmaktadırlar (Turkle, 1995).

İnternet ergenlere gerçek yaşamda asla kabul edilmeyecek birçok kimliği deneyip, neler yaşayacaklarını görme imkânı vermektedir (Larrain ve diğ., 2007). Aynı zamanda internet ergenlere bedensiz ve isimsiz olarak iletişim kurabilme olanağı sağladığından dolayı yeni kimlikler oluşturabilmektedirler (Turkle, 1995; McKenna & Bargh, 2000; Kennedy, 2006; Subrahmanyam, Greenfield, & Tynes, 2004; Zhao, Grasmuck & Martin, 2008). Bu durum, kimlik denemelerinde internetin kullanımına ilişkin araştırmalar için bir temel oluşturmaktadır (Gross, 2004; Valkenburg & Peter, 2008; Valkenburg, Schouten & Peter, 2005; Larrain ve diğ., 2007). Bu sınırlı sayıdaki araştırmalarda online (internette) kimlik denemeleri, ergenin online iken başka biri gibi davranması olarak tanımlanmakta (Valkenburg & Peter, 2008) ve ergenlerin internet temelli kimlik denemelerini

* Bu çalışma, 21-25 Eylül 2010 tarihlerinde Berlin-Almanya'da gerçekleştirilen VII. Alman-Türk Psikiyatri Kongresi 2010'nde sözlü bildiri olarak sunulmuş ve özeti, bildiri özet kitapçığında yayınlanmıştır

¹ Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Türkiye, ecceyan@anadolu.edu.tr

yapma sıklıkları, nedenleri, kendilerinin sunuş stratejileri ve benlik kavramı ile ilişkileri incelenmektedir.

İnternette kimlik denemeleri yapma ile ilgili araştırmalar, ergenler arasında internette kimlik denemelerinin kullanıldığını göstermektedir. İnternetin sohbet ve instant message fonksiyonlarını kullanan ergenler ile yapılan bir araştırmada, %50'sinin internette kimlik denemeleri yaptıkları belirlenmiştir (Valkenburg ve diğ., 2005). Diğer bir araştırmada ise, ergenlerin %49'nun asla başka biri gibi davranmadıkları; %41'nin ise birkaç kez başka biri gibi davrandıkları; %10'nun ise ara sıra, oldukça sık ve her zaman başka biri gibi davrandıkları bulunmuştur (Gross, 2004). Benzer şekilde ergenlerin %67'sinin sohbet odalarında farklı bir isim veya kimlik kullandıkları belirlenmiştir (Bayraktar ve Gün, 2007).

İnternette gerçekleştirilen kimlik denemelerinin sıklığı açısından cinsiyet farklılıkları incelendiğinde ise internette sohbet odalarını kullanan üniversite birinci sınıf öğrencileri ile yapılan araştırmada (17-24 yaş) erkeklerin kimlik denemelerini kızlara göre daha çok yaptıkları görülmektedir (Larrain ve diğ., 2007). Bunun tersine, internetin sohbet ve instant message fonksiyonlarını kullanan ergenler (9-18 yaş) ile yapılan araştırmada ise kimlik denemelerinin sıklığı açısından cinsiyetler arası farklılığın olmadığı belirlenmiştir (Valkenburg ve diğ., 2005).

İnternette başka biri gibi davranan ergenlerin kim gibi davrandıkları incelendiğinde ise ergenlerin büyük bir çoğunluğunun yaşça daha büyük biri gibi davranırken, çok daha az sayıda ergenin ise farklı cinsiyette ve cinsel kimlikte, ünlü bir kişi yada birisinin kardeşi gibi davrandıkları görülmüştür (Gross, 2004). Ayrıca, sohbet odalarında ergenlerin %42'si yaşını, %37.3'ü adını, %14.9'u fiziksel özelliklerini, %13.4'ü cinsiyetini, %10.7'si ise mesleğini değiştirmektedirler (Bayraktar ve Gün, 2007). Aynı zamanda kendilerini sunuş stratejilerinin cinsiyetler açısından farklılaştığı bulunmuştur. Kızlar erkeklere göre daha sıklıkla yaşça büyük biri ve daha güzel biri gibi davranmakta; erkekler ise kızlara göre daha sıklıkla maço biri gibi davranmaktadırlar (Valkenburg ve diğ., 2005). Ayrıca kızlar fiziksel özelliklerini erkeklere göre daha çok değiştirmektedirler (Bayraktar ve Gün, 2007). İnternette kimlik denemeleri yaparken yaşın kendini sunuş stratejilerinin önemli bir yordayıcısı olduğu belirlenmiştir. İlk ergenlik ve geç ergenlik dönemindeki ergenler sıklıkla daha yaşça büyük biri gibi davranmakla birlikte ilk ergenlik dönemindekiler daha sıklıkla daha güzel biri gibi davranma eğilimindedirler (Valkenburg, Schouten & Peter, 2005).

Ergenlerin internette kimlik denemeleri yapmalarının nedenleri incelendiğinde ise temel nedenin kendini araştırmak (self-exploration) (diğerlerinin tepkilerinin nasıl olduğunu araştırmak- başka biri gibi olmanın nasıl olduğunu denemek- nasıl görüneceğini tasarlayabilmeyi sağlaması) olduğu görülmüştür. Bu nedeni sosyal fayda (social compensation) (daha az utangaçlık hissetmek- daha çok şey söyleyebilmek- daha kolay konuşabilmek- belirli konular hakkında daha kolaylıkla konuşabilmek) ve sosyal kolaylaştırma (social facilitate) (daha kolay ilişki kurmak- yeni arkadaşlar edinmek- bir sevgili yada ilişki elde etmek- insanları daha kolay tanımak) izlemektedir. (Valkenburg ve diğ., 2005). Diğer bir araştırmada ise ergenlerin %48'inin kimlik denemelerini şaka amacıyla yaptığı görülmüştür (Gross, 2004).

İnternette kimlik denemeleri ve benlik kavramı arasındaki ilişkiler incelendiğinde ise İnternette kimlik denemelerinin ergenlerin (10-17 yaş), benlik kavramı (self-concept unity) nı etkilemediği görülmüştür (Valkenburg & Peter, 2008). Bununla birlikte İnternette sohbet odalarını kullanan üniversite birinci sınıf öğrencileri ile yapılan araştırmada (17-24 yaş) kimlik bütünlüğü ile kimlik denemeleri arasında ilişki elde edilmiştir (Larrain ve diğ., 2007). Ayrıca, internet kullanım zamanı ve online gizli takma bir ada veya gizli bir email adresine sahip olma ile benlik kavramı arasında da negatif ilişki bulunmuştur (Matsuba, 2006).

Kimlik gelişiminde internet kullanımının önemli rolü bulunmaktadır (Zhao ve diğ., 2008). Diğer yandan ise kimlik, internet kullanımının kaçınılmaz bir kaynağıdır (Mullis, Mullis ve Cornille, 2007). Bu nedenle kimlik geliştirme gelişim görevi ile karşı karşıya olan ergenler arasında internet kullanımı gittikçe yaygınlaşmaktadır. Bu durum, bir yandan internetin aşırı ve kontrol edilemez kullanımını ifade

eden problemlili/patolojik internet kullanımını beraberinde getirebilmektedir. Diğer yandan ise ergenlerin kimlik gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Araştırmalarda kimlik arayışı statüsünde (Ceyhan, 2010; Matsuba, 2006; Ward III, 2000) ve kimlik kargaşası statüsünde (Huang, 2006; Ward III, 2000) bulunan üniversite öğrencilerinde problemlili internet kullanımının daha yaygın olduğu bulunmuştur. Bu araştırmalar ergenlerin internet kullanımının hem başarılı bir kimlik geliştirmelerini hem de ruh sağlıklarını tehdit edici bir özellik kazanmasına yol açabileceğini göstermektedir.

Günümüzde, internet ergenlere kimliklerini araştırmak ve denemek için ideal ortamlar sunmakla birlikte bu kimlik oyunlarının ergen gelişimine yardım etmeyip tersine engellediğine ilişkin endişeler gittikçe artmaktadır. Bununla birlikte ergenlerin online kimlik denemelerini yoğun bir şekilde yapıp yapmadıklarına ilişkin hem sınırlı sayıda hem de farklı araştırma bulguları bulunmaktadır (Subrahmanyam & Greenfield, 2008). Bu nedenle üniversite yıllarına denk gelen geç ergenlik dönemi o güne kadar ergenin denediği kimlikleri tek bir kimlikte birleştirmesinin temel gelişim görevi olduğu bir dönem (Erikson, 1968) olduğu için üniversitenin ilk yılındaki ergenlerin internette kimlik denemelerinin bir profilini ortaya koymak ve kimlik gelişimi ile ilişkisini belirlemek ihtiyacı ile bu araştırma gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada üniversite öğrencilerinin internette kimlik denemelerinin doğasını betimlemek amaçlanmıştır. Bunun içinde, araştırmada kimlik denemesi yapan bireylerin oranı, kimlik denemeleri yaparken kim/kimler gibi davrandıkları, başka biri gibi davranmalarının temel nedenleri belirlenmiştir. Ayrıca, araştırmada internette kimlik denemeleri yapma durumu ve nedenleri üzerinde cinsiyetin ile kimlik duygusunun yordayıcılığı da incelenmiştir.

Yöntem

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Anadolu Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu hazırlık sınıflarında öğrenim gören 230 öğrenci oluşturmaktadır. Öğrencilerin 131'i (%57) kız ve 99'u erkek (%43) olup, yaşları 18 ile 24 arasında değişmektedir. Yaş ortalaması ise 19.92'dir. Öğrencilerin haftalık ortalama internet kullanım süreleri ise 1 saat ile 70 saat arasında değişmekte olup, ortalaması 15.41 saattir.

Veri Toplama Araçları

Kimlik Duygusu Ölçeği-Köker Formu(KDÖ-KF): Köker (1997) tarafından geliştirilen ölçek, öğrencilerin kimlik duygusu kazanım düzeyleri ölçmeyi amaçlamaktadır. Beşli derecelendirme biçiminde oluşturulan ölçekte toplam 40 madde yer almaktadır. Bu maddelerden 18'i olumsuz ve 22'si olumlu biçimde ifade edilmiştir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 40 iken en yüksek puan 200'dür. Ölçek puanlarının yüksekliği kimlik duygusunun kazanıldığına göstergesi iken düşük puanlar kişisel, toplumsal ve cinsel alanda kendini tanımlamadaki yetersizliği veya bu alanlarda bağlanmaların olmamasını göstermektedir (Köker, 1997). Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları kapsamında, faktör analizi sonuçları ölçeğin çok faktörlü 40 maddelik yapısını ortaya koymuştur. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .74 ve testin tekrar katsayısı .73 olarak bulunmuştur (Köker, 1997). Bu araştırma kapsamında ise ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .90 olarak elde edilmiştir.

İnternette Kimlik Denemeleri Anketi: Öğrencilerin kimlik denemelerine ilişkin bilgi elde etmek için internette kimlik denemeleri anketi hazırlanmıştır. Ankette öğrencilere "internette kullanırken başka birisiymiş gibi davranır mısınız? (Davranmam/Davranırım)" sorusu sorulmuştur. Bu soruya "davranırım" yanıtını veren kişilerin "İnternette başka birisi gibi davranırken kendiniz dışınızda kimler gibi [a] yaşça daha büyük biri, b) daha maço biri, c) daha güzel biri, d) karşıt cinsten biri, e) daha çekici biri, f) daha zeki biri, g) daha az utangaç biri, h) hayali biri, ı) bilinen kişiler-anne, arkadaş vs.] davranırsınız? (Davranmam/Davranırım)" sorularını da yanıtlamaları istenmiştir. Bu anket soruları, Valkenburg & Peter (2008) ve Valkenburg, Schouten & Peter (2005)'in çalışmalarında kullanılan ölçme araçlarından yararlanarak hazırlanmıştır. Ayrıca, öğrencilerden "internette başka birisi gibi davranmalarının temel nedenlerinden her birinin [a) utanma duygusunu daha az yaşamak için, b) daha çok şey söyleyebilmek için, c) daha kolay konuşabilmek için, d) yeni arkadaşlıklar kurabilmek için, e)

insanları daha kolaylıkla tanımak için, f) bir randevu alabilmek ya da bağlantı (ilişki) kurabilmek için, g) başkalarının bana nasıl tepki vereceğini öğrenmek için, h) başka biri gibi olmayı denemek için, ı) görünüşümü istediğim hale getirebildiğim için] kendileri için uygunluğunu (Evet/Hayır) belirlemeleri de istenmiştir. Temel nedenlere ilişkin anket sorusu da, Valkenburg, Schouten & Peter (2005)'in çalışmalarında yer alan ölçme aracından yararlanılarak hazırlanmıştır.

Kişisel Bilgi Anketi: Araştırmada öğrencilerin demografik bilgileri ile internet kullanım durumlarına ilişkin bilgi toplamak üzere araştırmacı tarafından bir bilgi anketi hazırlanmıştır. Ankette öğrencilerin cinsiyeti (Kız/Erkek) kapalı uçlu olarak sorulurken yaşları ve interneti ortalama haftada kaç saat kullandıkları soruları açık uçlu verilmiş ve karşısına yazmaları istenmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmanın verileri, araştırma kapsamında yer alan ölçme araçlarından oluşan bir ölçme aracı seti ile elde edilmiştir. Ölçme araçları, Yabancı Diller Yüksekokulu hazırlık sınıflarına devam öğrencilere planlanan ve uygun olan ders saatlerinde uygulanmıştır. Uygulama, 2009 Mayıs ayı içerisinde gerçekleştirilmiştir. Verilerin çözümlenmesinde betimsel istatistiklerden ve lojistik regresyon analizi tekniğinden yararlanılmıştır.

Bulgular

Araştırmada elde edilen bulgulara ilişkin ulaşılan sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

1. İnternette Kimlik Denemeleri Yapma Durumuna İlişkin Bulgular

Araştırmada, araştırma grubunu oluşturan üniversite öğrencilerinden internette kimlik denemeleri yapanların oranını belirlemek amaçlanmıştır. Bu çerçevede, öğrencilerin internette kimlik denemelerini yapma durumlarına ilişkin dağılım Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Üniversite Öğrencilerinin İnternette Kimlik Denemeleri Yapma Durumlarına İlişkin Dağılım

İnternet kullanırken başka birisiymiş gibi davranır mısınız?	Cinsiyet					
	Kız		Erkek		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Davranmam	69	30.0	38	16.5	107	46.5
Davranırım	62	27.0	61	26.5	123	53.5
Toplam	131	57.0	99	43.0	230	100.0

Tablo 1'den görüldüğü üzere, araştırma grubundaki öğrencilerden internet kullanırken başka birisiymiş gibi davrananların (%53.5), davranmayanlara göre, az olmakla birlikte, biraz daha fazla olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, veri grubunda yer alan üniversite öğrencilerinin yarısından biraz fazlasının internet kullanır iken kimlik denemelerinde bulunduğunu göstermektedir.

Tablo 1'deki dağılım çerçevesinde, araştırmada internette kimlik denemeleri yapma yapmama durumunun öğrencilerin cinsiyet ve kimlik duygusu düzeylerini yordayıp yordamadığı da belirlenmek istenmiştir. Bu çerçevede, araştırmanın verilerine lojistik regresyon analizi uygulanmıştır. Analiz sonuçları kimlik duygusu kazanım düzeyinin internette kimlik denemeleri yapmanın önemli bir yordayıcısı olduğunu (Wald's $X^2(1) = 9.48, p < .01$), ancak cinsiyetin (1 = erkek) önemli bir yordayıcı olmadığını (Wald's $X^2(1) = 2.64, p > .05$) ortaya koymuştur. Bu sonuç, kimlik duygusu kazanım düzeyindeki düşüşün internette kimlik denemelerinde bulunma olasılığındaki artış ile ilişkili olduğunu açıklamaktadır (B [unstandardised beta] = -.03, OR [odds ratio] = .98, 95%CI [confidence interval] = .96-.99).

2. İnternette Kimlik Denemeleri Yapan Öğrencilerin Kendilerini Sunuş Biçimlerine İlişkin Bulgular

Araştırmada, internette kimlik denemelerinde bulunan öğrencilerin (n=123), internette kendisinin dışında kimler gibi davrandığını belirlemek de amaçlanmıştır. Bu çerçevede, öğrencilere internette başka birisiymiş gibi davranırken kendi dışında a) daha yaşça büyük biri, b) daha maço biri, c) daha güzel biri, d) karşı cinsten biri, e) daha çekici biri, f) daha zeki biri, g) daha az utangaç biri, h) hayali biri, ı) bilinen kişiler-anne, arkadaş gibi davranıp davranmadıkları sorulmuştur. Bu soruya ilişkin dağılım ise Tablo 2’de verilmektedir.

Tablo 2. Üniversite Öğrencilerinden İnternette Kimlik Denemeleri Yapanların Kendilerini Sunuş Biçimlerine İlişkin Dağılım

İnternet kullanırken kendiniz dışında başka kimler gibi davranırsınız?		Cinsiyet					
		Kız		Erkek		Toplam	
		f	%	f	%	f	%
Yaşça daha büyük biri	Davranmam	45	36.6	38	30.9	83	67.5
	Davranırım	17	13.8	23	18.7	40	32.5
Daha maço biri	Davranmam	55	44.7	43	35.0	98	79.7
	Davranırım	7	5.7	18	14.6	25	20.3
Daha güzel biri	Davranmam	41	33.3	39	31.7	80	65.0
	Davranırım	21	17.1	22	17.9	43	35.0
Karşı cinsten biri	Davranmam	48	39.0	53	43.1	101	82.1
	Davranırım	14	11.4	8	6.5	22	17.9
Daha çekici biri	Davranmam	39	31.7	37	30.1	76	61.8
	Davranırım	23	18.7	24	19.5	47	38.2
Daha zeki biri	Davranmam	25	20.3	28	22.8	53	43.1
	Davranırım	37	30.1	33	26.8	70	56.9
Daha az utangaç biri	Davranmam	29	23.6	25	20.3	54	43.9
	Davranırım	33	26.8	36	29.3	69	56.1
Hayali biri	Davranmam	38	30.9	35	28.5	73	59.3
	Davranırım	24	19.5	26	21.1	50	40.7
Bilinen kişiler - anne, arkadaş gibi	Davranmam	39	31.7	37	30.1	76	61.8
	Davranırım	23	18.7	24	19.5	47	38.2
	Toplam	62	50.4	61	49.6	123	100.0

Tablo 2’den görüldüğü üzere, araştırma grubundaki öğrencilerden internet kullanırken başka birisiymiş gibi davrananların, sırasıyla en fazla daha zeki (%56.9), daha az utangaç (%56.1), hayali (%40.7), daha çekici (%38.2), bilinen kişiler-anne arkadaş gibi (%38.2), daha güzel (%35), yaşça daha büyük (32.5), daha maço (%20.3) ve karşı cinsten (%17.9) birisiymiş gibi davrandığı belirlenmiştir. Dolayısıyla öğrenciler internette en çok daha zeki ve daha az utangaç birisiymiş gibi davranırken en az ise daha maço ve karşı cinsten birisiymiş gibi davrandıkları görülmektedir.

Tablo 2’deki dağılım çerçevesinde, araştırmada internette kimlik denemeleri yaparken kendini sunuş biçimlerinin her biri üzerinde cinsiyetin ve kimlik duygusu düzeyinin yordayıcılığı da lojistik regresyon analizi ile incelenmiştir. Tüm analiz sonuçları, kimlik duygusu kazanım düzeyinin internette kimlik denemeleri yaparken kendini sunuş biçimlerinden daha güzel biri, daha çekici biri ve hayali biri gibi davranmayı önemli bir biçimde yordadığını göstermiştir (sırasıyla, Wald’s $X^2(1) = 3.81$, $p < .05$; Wald’s $X^2(1) = 6.71$, $p < .01$, ve Wald’s $X^2(1) = 3.79$, $p < .05$). Cinsiyetin (1 = erkek) ise sadece internette kendini daha maço biri gibi sunma biçimini önemli bir biçimde yordadığı ortaya çıkmıştır (Wald’s $X^2(1) = 4.82$, $p < .05$). Bu sonuçlar, kimlik duygusu kazanım düzeyindeki düşüşün internette kimlik denemeleri yaparken kendini daha güzel biri, daha çekici biri ve hayali bir gibi sunma olasılığındaki artış ile ilişkili olduğuna işaret etmektedir (sırasıyla, $B = -.02$, $OR = .99$, $95\%CI = .96-1.00$; $B = -.03$, $OR = .97$, $95\%CI = .96-.99$; ve $B = -.02$, $OR = .98$, $95\%CI = .96-1.00$). Ayrıca erkeklerin kimlik denemeleri yaparken kendini daha maço biri gibi sunma olasılığının yüksek olduğu da görülmektedir ($B = 1.09$, $OR = 2.99$, $95\%CI = 1.12-7.93$).

3. İnternette Kimlik Denemeleri Yapan Öğrencilerin Başka Birisiymiş Gibi Davranmalarının Temel Nedenlerine İlişkin Bulgular

Araştırmada, internette kimlik denemelerinde bulunan öğrencilerin (n=123), internette başka birisiymiş gibi davranmalarının temel nedenlerini belirlemek de amaçlanmıştır. Bu kapsamda, öğrencilerden internette başka birisi gibi davranmalarının olası temel nedenlerinin her birinin [a) utanma duygusunu daha az yaşamak için, b) daha çok şey söyleyebilmek için, c) daha kolay konuşabilmek için, d) yeni arkadaşlıklar kurabilmek için, e) insanları daha kolaylıkla tanımak için, f) bir randevu alabilmek ya da bağlantı (ilişki) kurabilmek için, g) başkalarının bana nasıl tepki vereceğini öğrenmek için, h) başka biri gibi olmayı denemek için, ı) görünüşümü istediğim hale getirebildiğim için] kendileri için uygun olup olmadığını belirtmeleri (Evet/Hayır) istenmiştir. Öğrencilerin yanıtlarına ilişkin dağılım Tablo 3’de sunulmaktadır.

Tablo 3. Üniversite Öğrencilerinden İnternette Kimlik Denemeleri Yapanların Başka Birisiymiş Gibi Davranmalarının Temel Nedenlerine İlişkin Dağılım

İnternet kullanırken başka birisiymiş gibi davranmanın temel nedenleri		Cinsiyet					
		Kız		Erkek		Toplam	
		f	%	f	%	f	%
Utanma duygusunu daha az yaşamak için	Evet	26	21.1	29	23.6	55	44.7
	Hayır	36	29.3	32	26.0	68	55.3
Daha çok şey söyleyebilmek için	Evet	37	30.1	40	32.5	77	62.6
	Hayır	25	20.3	21	17.1	46	37.4
Daha kolay konuşabilmek için	Evet	44	35.8	47	38.2	91	74.0
	Hayır	18	14.6	14	11.4	32	26.0
Yeni arkadaşlıklar kurabilmek için	Evet	17	13.8	30	24.4	47	38.2
	Hayır	45	36.6	31	25.2	76	61.8
İnsanları daha kolaylıkla tanımak için	Evet	39	31.7	40	32.5	79	64.2
	Hayır	23	18.7	21	17.1	44	35.8
Bir randevu alabilmek ya da bağlantı(ilişki) kurabilmek için	Evet	7	5.7	24	19.5	31	25.2
	Hayır	55	44.7	37	30.1	92	74.8
Bşkalarının bana nasıl tepki vereceğini öğrenmek için	Evet	37	30.1	36	29.3	73	59.3
	Hayır	25	20.3	25	20.3	50	40.7
Başka biri gibi olmayı denemek için	Evet	18	14.6	20	16.3	38	30.9
	Hayır	44	35.8	41	33.3	85	69.1
Görünüşümü istediğim hale getirebildiğim için	Evet	10	8.1	13	10.6	23	18.7
	Hayır	52	42.3	48	39.0	100	81.3
	Toplam	62	50.4	61	49.6	123	100

Tablo 3’den görüldüğü üzere, öğrencilerden internette başka birisi gibi davranmalarının olası temel nedenleri incelendiğinde, sırasıyla en fazla daha kolay konuşabilmek (%74), insanları daha kolaylıkla tanımak (%64.2), daha çok şey söyleyebilmek (%62.6), başkalarının bana nasıl tepki vereceğini öğrenmek (%59.3), utanma duygusunu daha az yaşamak (%44.7), yeni arkadaşlıklar kurabilmek (%38.2), başka biri gibi olmayı denemek (%30.9), bir randevu alabilmek ya da bağlantı (kişi) kurabilmek (%25.2) ve görünüşümü istediğim hale getirebilmek (%18.7) için başkası gibi davranabildiklerini belirtmişlerdir. Dolayısıyla, öğrencilerin en çok daha kolay konuşabilmek ve en az görünüşünü istediği hale getirebilmek için başka birisiymiş gibi davranabildikleri görülmektedir.

Tablo 3’deki dağılım çerçevesinde, internette kimlik denemelerinde bulunan öğrencilerin, internette başka birisiymiş gibi davranma temel nedenlerinin her biri için de, cinsiyet ve kimlik duygusu düzeyinin yordayıcılığı da incelenmiştir. Bu amaçla gerçekleştirilen lojistik regresyon analizi sonuçları kimlik duygusu kazanım düzeyinin internette başka birisiymiş gibi davranma temel nedenlerinden daha çok şey söyleyebilmek ve görünüşümü istediğim hale getirebilmek nedenlerini önemli bir biçimde

yordadığı bulunmuştur (sırasıyla, Wald's $X^2(1) = 7.94$, $p < .01$ ve Wald's $X^2(1) = 4.40$, $p < .05$). Cinsiyetin (1= Erkek) ise internette yeni arkadaşlıklar kurabilmek ve bir randevu alabilmek ya da bağlantı (ilişki) kurabilmek nedenlerini önemli bir biçimde yordadığı bulunmuştur (sırasıyla, Wald's $X^2(1) = 6.42$, $p < .01$ ve Wald's $X^2(1) = 10.68$, $p < .001$). Dolayısıyla, kimlik duygusu kazanım düzeyinin düşük olması, internette daha çok şey söyleyebilmek ve görünüşümü istediğim hale getirebilmek nedenleri ile kimlik denemeleri yapma olasılığındaki artış ile ilişkilidir (sırasıyla, $B = -.03$, $OR = .97$, $95\%CI = .95-.99$ ve $B = -.03$, $OR = .98$, $95\%CI = .95-1.00$). Ayrıca erkeklerin internette yeni arkadaşlıklar kurabilmek ve bir randevu alabilmek ya da bağlantı (ilişki) kurabilmek nedenleri ile kimlik denemeleri yapma olasılığının yüksek olduğu da görülmektedir (sırasıyla, $B = .99$, $OR = 2.71$, $95\%CI = 1.25-5.84$ ve $B = 1.59$, $OR = 4.89$, $95\%CI = 1.89-12.66$).

Tartışma

Araştırma öğrencilerin %53.5'in internette kimlik denemeleri yaparken, %46.5'nin ise yapmadıkları bulunmuştur. Dolayısıyla, veri grubunda yer alan üniversite öğrencilerinin yarısından biraz fazlasının internet kullanırken kimlik denemelerinde bulunmaktadır. Bu bulgu, ergenlerin %50'sinin (Valkenburg ve diğ., 2005) %51'inin (Gross, 2004), %67'sinin (Bayraktar ve Gün, 2007) internette kimlik denemeleri yaptıkları bulguları ile tutarlılık göstermektedir. Diğer yandan araştırma bulgusu ergenliğin temel gelişim görevinin kimliğini duygusunun kazanılması (Erikson, 1968) olduğundan ergen gelişiminde kimliklerini araştırma ve deneme temel bir özellik (Larain ve diğ., 2007) olduğuna ilişkin kuramsal bilgilerle de tutarlılık göstermektedir. Bu bağlamda İnternet ergenlere istenilen özelliklere sahip kimlikler yaratabilme, bu kimlikleri deneme ve sonuçlarını değerlendirebilme fırsatları verdiği için ergenler tarafından kimlik gelişim sürecinde bir araç olarak kullandığı ifade edilebilir.

Araştırmada, kimlik duygusu kazanım düzeyinin internette kimlik denemeleri yapmanın önemli bir yordayıcısı bulunurken cinsiyet önemli bir yordayıcı olarak çıkmamıştır. Bu sonuç, kimlik duygusu kazanım düzeyinin düşük olması internette kimlik denemelerinde bulunma olasılığındaki artış ile ilişkili olduğunu açıklamaktadır. Bu bulgu, İnternette sohbet odalarını kullanan üniversite birinci sınıf öğrencileri ile yapılan araştırmada (17-24 yaş) kimlik bütünlüğü ile kimlik denemeleri arasında (Larain ve diğ., 2007) ve online gizli takma bir ada veya gizli bir email adresine sahip olma ile benlik kavramı arasında (Matsuba, 2006) negatif bir ilişki olduğu bulguları ile paralellik göstermektedir. Bununla birlikte, İnternette kimlik denemelerinin ergenlerin (10-17 yaş), benlik kavramını etkilemediği (Valkenburg & Peter, 2008) bulgusu ile tutarsızlık göstermektedir. Bu sonuçlara göre, ergenliğin son dönemlerinde bulunan üniversite öğrencilerinden henüz kimlik duygusunu kazanamamış, toplumsal, kişisel ve cinsel alanlarda kendini tanımada yetersizliği olanların, bu ihtiyaçlarını gidermede onlara bir anlamda sosyal laboratuvar olan internet ortamında kimliklerini araştırma ve deneme olasılıklarının daha fazla olduğu ifade edilebilir. Diğer yandan ise bu bulgunun, internet ortamında kimlik denemeleri yoluyla oluşturulan kimliklerin her zaman gerçek yaşama aktarılamadığı ve psikolojik olarak bireyleri incinebilir duruma getirebildiği (Ward III, 2000) görüşünü de destekleyici nitelikte olduğu da belirtilebilir. Cinsiyetin önemli bir yordayıcı olmadığı bulgusu ise internetin sohbet ve instant message fonksiyonlarını kullanan ergenlerde (9-18 yaş) kimlik denemelerinin sıklığı açısından cinsiyetler arası farklılığın olmadığı bulgusu ile (Valkenburg ve diğ., 2005) tutarlılık göstermektedir. Diğer yandan internette sohbet odalarını kullanan üniversite birinci sınıf öğrencileri ile yapılan araştırmada (17-24 yaş) erkeklerin kimlik denemelerini kızlara göre daha çok yaptıkları (Larain ve diğ., 2007) sonucu ile tutarsızlık göstermektedir. Ergenlik döneminin temel gelişim ihtiyacının bir kimlik duygusu kazanımı olmasının (Erikson, 1968) kimlik denemeleri yapma olasılığındaki cinsiyet farklılıklarını ortadan kaldırmış olabileceği ifade edilebilir.

Araştırmada internet kullanırken başka birisiymiş gibi davrananların, sırasıyla en fazla daha zeki (%56.9), daha az utangaç (%56.1), hayali (%40.7), daha çekici (%38.2), bilinen kişiler-anne arkadaş gibi (%38.2), daha güzel (%35), yaşça daha büyük (32.5), daha maço (%20.3) ve karşı cinsten (%17.9) birisiymiş gibi davrandığı belirlenmiştir. Dolayısıyla öğrenciler internette en çok daha zeki ve daha az utangaç birisiymiş gibi davranırken en az ise daha maço ve karşı cinsten birisiymiş gibi davrandıkları görülmektedir. Öğrencilerin internette en çok daha zeki ve daha az utangaç birisiymiş gibi davranmaları bulgusu, ergenlerin çoğunlukla yaşça daha büyük biri gibi davrandığını gösteren

bulgular (Bayraktar ve Gün, 2007; Gross, 2004) ile tutarlılık göstermemektedir. Bu durum araştırmaların örneklemelerinden kaynaklanabilir. Zira diğer araştırmalar ilk ve orta ergenlik dönemlerindeki ergenlerle yapılırken, mevcut araştırma geç ergenlik dönemindeki üniversite öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir. İlk ve orta ergenlik dönemindeki ergenler gelecekteki kimliklerini daha çok araştırırken, geç ergenlik dönemindekiler daha çoğunlukla oluşmaya başlayan kimliklerinin bazı özelliklerini değiştirerek denemelerde daha çok buldukları ifade edilebilir. Öğrencilerin en az daha maço ve karşı cinsten birisiymiş gibi davrandıkları bulgusu ise diğer araştırmaların ergenlerin en az farklı cinsiyette ve cinsel kimlikte biri gibi davrandıkları bulguları (Bayraktar ve Gün, 2007; Gross, 2004) ile tutarlılık göstermektedir. Bu sonuca göre geç ergenlik dönemindeki ergenlerin cinsel kimlik duygusu kazanımlarının yeterli olduğu ifade edilebilir.

Araştırmada, kimlik duygusu kazanım düzeyinin internette kimlik denemeleri yaparken kendini sunuş biçimlerinden daha güzel biri, daha çekici biri ve hayali biri gibi davranmayı önemli bir biçimde yordadığı bulunmuştur. Cinsiyetin ise sadece internette kendini daha maço biri gibi sunma biçimini önemli bir biçimde yordadığı ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar, kimlik duygusu kazanım düzeyinin düşük olması internette kimlik denemeleri yaparken kendini daha güzel biri, daha çekici biri ve hayali biri gibi sunma olasılığındaki artış ile ilişkili olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca erkeklerin kimlik denemeleri yaparken kendini daha maço biri gibi sunma olasılığının yüksek olduğu da görülmektedir. Bu sonuçlar, ergenler için fiziksel görüntülerinin nasıl olduğuna ilişkin inançlarını içeren beden imajlarının benlik oluşumunda oldukça önemli olduğunu (Steinberg, 2007) destekler niteliktedir. Kimlik duygusunu kazanma sürecinde ergenler toplumda kabul edilmenin ve saygı görmenin anahtarının fiziksel görüntüleri ile ilişkili olduğuna inandıklarından dolayı, fiziksel görüntülerini değiştirerek (daha güzel-daha çekici) kimlik denemelerinde buldukları ifade edilebilir. Diğer yandan, ergenler, olmak istediği ve tüm özellikleri ile kendilerinin yarattığı hayali biri gibi davranarak kimlik denemelerinde bulunarak, kimliklerini hala araştırıyor olabilirler.

Araştırmada, internette başka birisi gibi davranmalarının temel nedenleri incelendiğinde, sırasıyla en fazla daha kolay konuşabilmek (%74), insanları daha kolaylıkla tanımak (%64.2), daha çok şey söyleyebilmek (%62.6), başkalarının bana nasıl tepki vereceğini öğrenmek (%59.3), utanma duygusunu daha az yaşamak (%44.7), yeni arkadaşlıklar kurabilmek (%38.2), başka biri gibi olmayı denemek (%30.9), bir randevu alabilmek ya da bağlantı (kişi) kurabilmek (%25.2) ve görünüşümü istediğim hale getirebilmek (%18.7) için başkası gibi davranabildiklerini belirtmişlerdir. Dolayısıyla, öğrencilerin en çok daha kolay konuşabilmek ve en az görünüşünü istediği hale getirebilmek için başka birisiymiş gibi davranabildikleri görülmektedir. Bu bulgu literatürdeki araştırma bulguları ile örtüşmemektedir. İnternette kimlik denemelerinin nedenlerinin incelendiği bir araştırmada temel nedenin sırasıyla kendini araştırmak (self-exploration); sosyal fayda (social compensation) sosyal kolaylaştırma (social facilitate) olduğu ortaya konulmuştur (Valkenburg ve diğ., 2005) Diğer bir araştırmada ise ergenlerin %48'inin kimlik denemelerini şaka amacıyla yaptığı görülmüştür. (Gross, 2004). Araştırmanın bu bulgusu, ergenlerin kimlik gelişim sürecinde gerçek yaşamdan daha çok sanal ortamda denedikleri kimlikleri açıklama fırsatları bulduklarını göstermektedir. Diğer yandan ergenlerin kimlik denemelerini en az fiziksel görünüşlerini istediği hale getirebilmek nedeni ile yapılması sonucunu, araştırmanın diğer bir bulgusu olan kimlik duygusunun fiziksel görünüşlerini istediği hale getirebilme nedeninin yordayıcısı olmasını destekler niteliktedir. Kimlik duygusu kazanım düzeyi düşük olan ergenlerin daha çok fiziksel görünüşlerini istediği hale getirebilmek amacıyla internette kimlik denemeleri yaptıkları ifade edilebilir.

Araştırmada, kimlik duygusu kazanım düzeyinin internette başka birisiymiş gibi davranma temel nedenlerinden daha çok şey söyleyebilmek ve görünüşümü istediğim hale getirebilmek nedenlerini önemli bir biçimde yordadığı bulunmuştur. Bu sonuçlara göre, kişisel, toplumsal ve cinsel alanda kendini yeterince tanıyamamış, kimlik duygusu kazanım düzeyi düşük olan ergenler için internet, kimliklerini açıklamak için sanal da olsa sosyal ortam fırsatı sağladığından dolayı kimlik denemeleri yaptıkları söylenebilir. Aynı zamanda internetin bedensiz olma özelliği, ergenlere fiziksel özelliklerini değiştirebilme fırsatı sağlamasından dolayı, ergenler internette kimlik denemelerine daha çok yönelmiş olabilirler. Cinsiyetin ise internette yeni arkadaşlıklar kurabilmek ve bir randevu alabilmek ya da bağlantı kurabilmek nedenlerini önemli bir biçimde yordadığı bulunmuştur. Erkeklerin internette yeni arkadaşlıklar kurabilmek ve bir randevu alabilmek ya da bağlantı (ilişki) kurabilmek

nedenleri ile kimlik denemeleri yapma olasılığının yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgu kendini araştırma (self-exploration) (diğerlerinin tepkilerinin nasıl olduğunu araştırmak- başka biri gibi olmanın nasıl olduğunu denemek- görünüşünü istediği hale getirebilmek); nedeni ile kimlik denemelerini kızların erkeklere göre daha sıklıkla yaptıkları (Valkenburg ve diğ., 2005) ve kızların erkeklere göre sohbet odalarında fiziksel özelliklerini daha çok değiştirdikleri (Bayraktar ve Gün, 2007) bulgusu ile tutarlılık göstermemektedir. Bu sonuç erkeklerin iletişim becerilerinin kızlara göre daha düşük (Korkut, 1999), sosyal kaygılarının ise daha yüksek olduğundan (Sübaşı,2007) dolayı gerçek yaşamda kuramadığı ilişki ve arkadaşlıkları, internet ortamında farklı kimlikleri deneyerek kurmaya çalışmaları ile ilişkili olabilir.

Sonuç

Araştırmada, öğrencilerinin %53.5'inin kimlik denemeleri yaptıkları görülmektedir. Bu kimlik denemelerinde çoğunlukla daha zeki ve daha az utangaç biri en az daha maço ve karşı cinsiyetten biri gibi davrandıkları ve bu kimlik denemelerini en çok daha kolay konuşabilmek, en az ise görüntüsünü istediği hale getirebilmek olduğu belirlenmiştir. Araştırmada, kimlik duygusu kazanım düzeyi, internette kimlik denemeleri yapmanın önemli bir yordayıcısı bulunurken; cinsiyet önemli bir yordayıcı olarak çıkmamıştır. Kimlik duygusu kazanım düzeyinin internette kimlik denemeleri yaparken kendini sunuş biçimlerinden daha güzel biri, daha çekici biri ve hayali biri gibi davranmayı önemli bir biçimde yordadığı bulunmuştur. Cinsiyetin ise sadece internette kendini daha maço biri gibi sunma biçimini önemli bir biçimde yordadığı ortaya çıkmıştır. Araştırmada, kimlik duygusu kazanım düzeyinin internette başka birisiymiş gibi davranma temel nedenlerinden daha çok şey söyleyebilmek ve görünüşümü istediğim hale getirebilmek nedenlerini önemli bir biçimde yordadığı bulunmuştur. Cinsiyetin ise internette yeni arkadaşlıklar kurabilmek ve bir randevu alabilmek ya da bağlantı kurabilmek nedenlerini önemli bir biçimde yordadığı bulunmuştur. Erkeklerin internette yeni arkadaşlıklar kurabilmek ve bir randevu alabilmek ya da bağlantı kurabilmek nedenleri ile kimlik denemeleri yapma olasılığının yüksek olduğu görülmektedir.

Araştırma sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, bugüne kadar denediği kimlikleri tek bir kimlikte toplama gelişim görevi ile karşı karşıya olan geç ergenlik dönemindeki üniversite öğrencilerinin %53.5'inin hala kimlik denemeleri yaptıkları görülmektedir. Bu kimlik denemelerinde cinsiyetin ve kimlik duygusu kazanım düzeyinin önemli yordayıcılar olduğu ortaya konulmuştur. Bu kapsamda internet ortamında kimlik denemeleri yoluyla oluşturulan kimliklerin gerçek yaşama her zaman aktarılamadığı ifade edilebilir. Aynı zamanda sanal dünyada sürekli sahte kimliklerle ilişkiye girmenin ergenlerin bir kimlik duygusu kazanmalarını engelleyebileceği de söylenebilir. Bu nedenlerle üniversite öğrencilerinin gerçek yaşamda kendilerini tanıyabilmeleri ve bir kimlik duygusu kazanabilmeleri için etkili öğrenci kişilik hizmetlerini verilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda öğrencileri kendilerini tanıma fırsatları bulabilecekleri sosyal ortam ve etkinliklere yönlendirmek ve psikolojik yardım hizmetleri düzenlemek etkili olabilecektir. Araştırma bulguları internette kimlik denemelerinin doğasının anlaşılması açısından önemli sonuçlar ortaya koymakla birlikte, araştırma bazı sınırlılıklara sahiptir.

Araştırmanın ilk sınırlılığı, araştırmanın sadece tek bir üniversitedeki hazırlık sınıfı öğrencileri ile gerçekleştirilmesidir. Bu nedenle, bu araştırmanın bulgularının farklı üniversite öğrencileri ile gerçekleştirilen çalışmalar ile desteklenmesi gerekir. Araştırmanın bir diğer sınırlılığı ise araştırmada öğrencilerin kimlik denemelerine ilişkin verilerin öğrencilerin kendilerini ifade etmelerine dayalı elde edilmiş olmasıdır. Bu nedenle, araştırma bulguları farklı ölçme yöntemleri kullanılarak tekrarlanma ihtiyacındadır. Yeni araştırmalarda bireylerin internette kimlik denemeleri yapma örüntüsünü ortaya koymaya yönelik farklı ölçme işlemleri ve istatistiksel teknikler kullanılabilir. Bu sınırlılıklar çerçevesinde; araştırmanın bulgularının veri grubu, ölçme aracı ve yöntemsel sınırlılıklar çerçevesinde dikkate alınarak değerlendirilmesi gerekir. Böylece, ergenlerin kimlik gelişiminde internet kullanımının rolünün ve ergenlerin internet ortamındaki kimlik denemelerinin örüntüsünün farklı araştırmalarla incelenmesi; bulguların genellenebilirliğine, bu davranışın doğasının daha iyi anlaşılmasına ve buna yönelik üniversite ortamında etkili hizmetlerin ve ortamların oluşturulmasına önemli katkı sağlayabilecektir.

Kaynakça

- Bayraktar, F. & Gün, Z. (2007) Incidence and correlates of internet usage among adolescents in North Cyprus. *CyberPsychology & Behavior*, 10(2), 191-197.
- Ceyhan, E. (2010) Problemlı internet kullanım düzeyi üzerinde kimlik statüsünün, internet kullanım amacının ve cinsiyetin yordayıcılığı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 10 (3), 1323-1355.
- Erikson, E.H. (1968) *Identity: Youth and Crisis*. New York: Norton
- Gross, E. F. (2004) Adolescent internet use: What we expect, what teens report. *Journal of Applied Developmental Psychology* 25 (6), 633-649.
- Huang, Y. R. (2006). Identity and intimacy crisis and their relationship to internet dependence among college students. *Cyberpsychology & Behavior*, 9 (5), 571-576.
- Kennedy, H. (2006). Beyond anonymity, or future directions for internet identity research. *New Media & Society*, 8 (6), 859-876.
- Korkut, F. (1999). Üniversite öğrencilerinin iletişim becerilerinin değerlendirilmesi. 4. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri 4 içinde (ss.208-218). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Köker, S. (1997). Kimlik duygusunun kazanılması açısından ergenlerin, genç yetişkinlerin ve yetişkinlerin karşılaştırılması. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Larain, M.E., Zegers, B. & Trapp, A. (2007). Do Adolescents Compromise Their Identity When Chatting on the Internet?. *International Journal of Applied Psychanalytic Studies*, 4(2), 91-109.
- Matsuba, M. K. (2006). Searching for self and relationships online. *Cyberpsychology & Behavior*, 9, 275-284.
- McKenna, K.Y.A. & Barg, J.A. (2000). Plan 9 from cyberspace:The implications of the Internet for personality and social psychology. *Personality and Social Psychology Review*, 4(1), 57-75.
- Mullis, R. L., Mullis, A. K. & Cornille, T. A. (2007). Relationships between identity formation and computer use among black and white adult females. *Computers in Human Behavior*, 23 (1), 415-423.
- Steinberg, L. (2007). *Ergenlik [Adolescence]*. (F. Çok, Yayına Haz.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Subrahmanyam, K. & Greenfield, P. (2008). Online communication and adolescent relationships. *The Future of Children*, 18(1), 119-146.
- Subrahmanyam, K., Greenfield, P.M. & Tynes, B.(2004). Constructing sexuality and identity in an online teen chat room. *Applied Developmental Psychology*, 25, 651-666.
- Sübaşı, G. (2007). Üniversite öğrencilerinde sosyal kaygıyı yordayıcı bazı değişkenler [Some variables for social anxiety prediction in college students]. *Eğitim ve Bilim*, 32(144), 3-15.
- Turkle (1995). *Life on the screen. Identity in the age of the internet*. USA: Simon & Schuster Paperbacks.
- Turkle (2005). *The second self. Computers and the human spirit*. Twentieth Anniversary Edition. USA:The MIT press
- Valkenburg, P. M. & Peter, J. (2008). Adolescents' identity experiments on the internet. Consequences for social competence and self-concept unity. *Communication Research*, 35 (2), 208-231.
- Valkenburg, P. M., Schouten A. P. & Peter, J. (2005). Adolescents' identity experiments on the internet. *New Media & Society*, 7 (3), 383-402.
- Ward III, D.L. (2000). The relationship between psychosocial adjustment, identity formation, and problematic internet use. (Unpublished Doctoral Dissertation). Proquest veritabanından edinilmiştir. (UMI No. 9977896)
- Zhao, S., Grasmuck, S. & Martin, J. (2008). Identity construction on Facebook: Digital empowerment in anchored relationships. *Computers in Human Behavior*, 24, 1816-1836.